

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ ФИЗИЧКОГ ФАКУЛТЕТА УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ

Пошто смо на VII седници Наставно-научног већа Физичког факултета Универзитета у Београду одржаној 26. априла 2017. године одређени за чланове Комисије за преглед и оцену докторске дисертације *MEASUREMENT OF THE W BOSON MASS AND THE CALIBRATION OF THE MUON MOMENTUM WITH THE ATLAS DETECTOR* (Мерење масе W бозона и калибрација импулса миона на детектору АТЛАС) из научне области физика честица, коју је кандидаткиња Александра Димитријевска, дипломирани мастер физичар, предала Физичком факултету 24. априла 2017, након прегледа дисертације подносимо следећи

ИЗВЕШТАЈ

1 Основни подаци о кандидаткињи

1.1 Биографски подаци

Александра Димитријевска је рођена 1984. године у Бору, Република Србија. Основне студије уписала је 2003. године на Природно-математичком факултету Универзитета у Новом Саду, на смеру дипломирани физичар, а дипломирала је 2010. са просечном оценом 9.96 и оценом 10 на дипломском раду. Мастер студије завршила је на истом факултету 2011. са просечном оценом 9.94. Децембра 2011. године уписала је докторске студије на Физичком факултету Универзитета у Београду, смер физика језгара и честица, где је положила све предвиђене испите. У току школовања била је стипендиста Републичке фондације за развој научног и уметничког подмлатка (2002-2009), добитник школарине *EFG Eurobank* за најбоље студенте државних факултета у Србији (2010), као и стипендиста Фонда за младе таленте Републике Србије (2010/11). Од 1. децембра 2011. године запослена је у Лабораторији за физику високих енергија Института за физику, а од јула 2014. је у звању истраживач сарадник. Учествовала је на следећим школама из физике честица: *Sarajevo School of High Energy Physics*, 2012, Сарајево, Босна и Херцеговина, *CERN Summer Student Programme* 2012, ЦЕРН, Швајцарска, *CERN-Fermilab Hadron Collider Physics Summer School*, 2013, ЦЕРН, Швајцарска, *Danube School on Instrumentation in Elementary particle & Nuclear physics*, 2014, Нови Сад, Србија. По позиву АТЛАС колаборације кандидаткиња је два пута представљала резултате на међународним конференцијама: *LHC Days in Split*, 2014, Хрватска и *European Physical Society Conference on High Energy Physics*, 2015, Беч, Аустрија. Активно је учествовала у организацији *MasterClass* програма за ученике и наставнике средњих школа у Србији под покровитељством *IPPOG (International Particle Physics Outreach Group)*.

1.2 Научна активност

Научна активност Александре Димитријевске одвија се у области експерименталне физике честица. Од 2011. учествује у раду АТЛАС колаборације на Великом сударачу ха-

дрона (ЛХЦ) у ЦЕРН-у. Њена примарна активност била је везана за прецизна мерења параметара Стандардног модела, као и одређивање карактеристика реконструкције миона на детектору АТЛАС. Појам реконструкције објеката у експерименталној физици честица се користи као синоним за идентификацију и мерење четвороимпулса тих објеката. Конкретно, кандидаткиња је радила на мерењу масе W бозона са подацима добијеним у протон-протон сударима на ЛХЦ-у прикупљеним током 2011. на енергији судара $\sqrt{s} = 7$ TeV. Треба напоменути да је у питању веома изазован пројекат: да би се резултати могли упоредити са теоријским предвиђањима потребно је достићи екстремну прецизност од 0.01%. Поређења ради, типична прецизна мерења на ЛХЦ-у имају за циљ прецизност реда величине 1%. Прецизно одређивање масе W бозона омогућава тестирање конзистентности Стандардног модела и посредно тестирање постојања физике која није укључена у Стандардни модел. Резултат приказан у докторској дисертацији представља први резултат мерења овог параметра на ЛХЦ-у. Поред тога, кандидаткиња је активно учествовала у калибрацији импулса миона са подацима прикупљеним током 2011. и 2012. године. Калибрација импулса миона је рађена коришћењем добро изучених распада J/ψ мезона на два миона. Прва важна примена калибрације лептона на АТЛАС-у је било мерење масе Хигсовог бозона у четворолептонском каналу (4 миона, 4 електрона и два миона и два електрона).

Александра Димитријевска је ангажована је на пројекту „АТЛАС експеримент и физика честица на ЛХЦ енергијама”, финансираном од стране Министарства просвете, науке и технолошког развоја, који се реализује у Институту за физику. Од септембра 2013. је квалификовани аутор свих радова АТЛАС колаборације. До сада је оригинални допринос имала у три рада у међународним часописима са импакт фактором већим од 1 (један рад је поступку рецензије), у три јавне ноте АТЛАС колаборације, пет интерних нота. Према бази *Web of Science* објављени радови су цитирани 48 пута не рачунајући аутоцитате. Два пута је презентовала по позиву на међународним конференцијама.

2 Опис предатог рада

2.1 Основи подаци о докторској дисертацији

Докторска дисертација је реализована у оквиру две групе колаборације АТЛАС: *Standard model* и *Muon Combined Performance* групе. Не рачунајући Увод, Закључак и два Апендикса, дисертација има 6 поглавља и написана је на енглеском језику. Дисертација има 270 страница, 126 оригиналних слика, 41 оригиналну табелу и 212 референци. У уводном поглављу дат је кратак опис Стандардног модела, мотивација за мерење масе W бозона, резултати из претходних експеримената, затим описана феноменологија градијентних бозона на протон-протон сударачима и приказана стратегија мерења масе W бозона на АТЛАС-у. У другом поглављу дат је опис АТЛАС детектора и инфраструктуре за симулацију догађаја. Оригинални допринос приказан је преостала четири поглавља и опис садржаја ових поглавља дат је у Прегледу научних резултат овог Извештаја. Дисертација урађена је под руководством др Ненада Врањеша, научног сарадника из Института за физику. Ментор испуњава услове Физичког факултета за руковођење докторском дисертацијом с обзиром да је у научном звању и да је аутор већег броја радова у водећим међународним часописима у последње две године. За руководиоца наведене дисертације именован је одлуком Наставно-научног већа Физичког факултета на седници одражаној 26. октобра 2016. Најважнији сарадници у изради дисертације су поред др Ненада Врањеша били др Мартен Бонекамп стални истраживач (*CEA-Saclay*), и др Лоран Шевалије стални

истраживач (*CEA-Saclay*).

2.2 Предмет и циљ рада

Докторска дисертација обухвата област физике честица и поља, уже експерименталну физику честица. Стандардни модел елементарних честица (СМ) представља предиктиван теоријски оквир у коме су фундаментални параметри, масе и ширине честица као и њихове јачине спрезања, међусобно повезани скупом релација. Након потврде постојања Хигсовог бозона и првог мерења његове масе на експериментима АТЛАС и ЦМС на ЛХЦ-у тај скуп релација је надограничен, и упоређивање експериментално измерених вредности параметара са теоријски предвиђеним вредностима омогућава даље тестирање конзистентности модела. Маса W бозона је један од кључних параметара СМ. Овај параметар је осетљив на корекције вишег реда које зависе, између осталог, од масе топ кварка и масе Хигсовог бозона. Корекције вишег реда могу потицати и од нових хипотетичких тешких честица, па експериментално мерење масе W представља и „прозор” ка физици која није укључена у СМ. Узимајући измерене вредности и неодређености масе топ кварка и масе Хигсовог бозона, масу W бозона је могуће предвидети са прецизношћу од 8 MeV (МегаЕлектрон-Волти). Неодређеност добијена комбиновањем резултата мерења са више експеримената на сударачима ЛЕП и Теватрон износи 15 MeV, при чему доминирају резултати са Теватрона, чија комбинована неодређеност износи 16 MeV. Коначна прецизност која може бити постигнута засебно на АТЛАС-у и ЦМС-у процењена је на ≈ 7 MeV, а комбинована на ≈ 5 MeV. Циљ рада је мерење масе W бозона са прецизношћу која би била конкуритивна са резултатима постигнутим на експериментима на Теватрону.

Кандидаткиња је укључена у рад групе за мерење масе W бозона на експерименту АТЛАС од 2013. Њен допринос досадашњем раду односи се на реконструкцију и калибрацију хадронског узмака, величине која је од кључног значаја за прецизно мерење недостајућег трансверзалног импулса и трансверзалне масе. Наведене опсервабле су осетљиве на масу W бозона и користе се за њено мерење на хадронским сударачима у лептонским каналима распада $W \rightarrow \ell\nu$, $\ell = e, \mu$. Хадронски узмак представља векторску суму енергија кластера ћелија у калориметрима детектора АТЛАС. На карактеристике хадронског узмака утичу детекторски ефекти (неактиван материјал у калориметру, калибрација електромагнетних кластера, нагомилавање сигнала који потичу од протон-протон судара који нису од интереса) као и моделовање вишечестичних интеракција. За ефективну калибрацију хадронског узмака коришћени су догађаји из распада Z бозона на парове електрона и миона. Распожива статистика је веома велика (реда величине милион честица у изучаваним догађајима) са малом фонском контрибуцијом. Такође могуће је у потпуности реконструисати кинематику Z бозона за разлику од лептонских распада W бозона.

Други део докторске дисертације је посвећен калибрацији импулса миона, раду који је кандидаткиња урадила као свој квалификациони задатак за аутора АТЛАС колаборације. За ову студију коришћени су миони из распада $J/\psi \rightarrow \mu\mu$. Анализирани су подаци прикупљени у протон-протон сударима током 2011. и 2012. године. Миони из распада J/ψ резонанце имају релативно мали трансверзални импулс (~ 10 GeV), са малом вредношћу просторног угла између њих, што омогућава тестирање локалних ефеката у детектору. На њихову реконструкцију највише утичу губици енергије при проласку кроз калориметре. Кандидаткиња је дефинисала два метода за процену корекције енергетских губитака миона: поређењем реконструисане масе J/ψ са табличном вредношћу, поређењем импулса миона измерених у унутрашњем детектору и мионском спектрометру. Корекција губитака енергије изведене су у зависности од псевдорепидитета и азимуталног угла миона. Доби-

јени резултати су од значаја за велики број резултата на АТЛАС-у. Поред овог задатака, кандидаткиња је радила на валидацији комплекснијег скупа корекција импулса миона са $J/\psi \rightarrow \mu\mu$ догађајима. Корекција енергетских губитака миона при проласку кроз калориметре је веома значајна за анализу карактеристика (маса и јачина спрезања) Хигсовог бозона у његовом распаду на четири лептона. Енергетски губици су посебно анализирани у $Z \rightarrow \mu\mu$ и $J/\psi \rightarrow \mu\mu$ догађајима. Захваљујући добијеним резултатима, неодређеност масе Хигсовог бозона усред импулсне скале и резолуције миона представља ефекат другог реда у односу на статистичку неодређеност. Маса Хигсовог бозона је измерена са неодређеношћу од 0.2%.

2.3 Публикације

Резултати приказани у овој докторској дисертацији објављени су у три рада [A1, A2, A3] у часописима са импакт фактором већим од 1, од којих је први рад [A1] објављен у часопису *European Physical Journal C*, а други у [A2] у *Physical Review D*, док је трећи рад у процесу објављивања у *European Physical Review C*, и postavljen на arXiv. Резултати из [A3] су већ објављени у једној јавној ноти [A4], и презентовани на најзначајнијим конференцијама из физике честица. Наведени радови су до сада цитирани 4 пута [A1], 36 пута [A2], односно 8 пута [A3]. Поред тога, разни помоћни и прелиминарни резултати су документовани у јавним нотама [A4, A5, A6], и приказани на једној међународној конференцији [ВП-1].

2.4 Преглед научних резултата изложених у дисертацији

Оригинални допринос кандидаткиње приказан је у поглављима 3, 4, 5. и 6.

2.4.1 Глава 3

У овом поглављу дат је кратак преглед Монте Карло програма којима се моделује продукција и распад W и Z бозона на хадронским сударачима. Након тога су описани реални и симулирани подаци коришћени у овој дисертацији. Следи приказ факторизоване формуле диференцијалног пресека за продукцију W и Z бозона која укључује корекције вишег реда, рапидитета и трансверзалног импулса градијентних бозона. На крају је описана реконструкција објеката који се користе у дисертацији (миона, електрона, недостајуће трансверзалне енергије) као и селекција догађаја. Резултати су саставни део [A1, A3].

2.4.2 Глава 4

У четвртом поглављу детаљно је описана реконструкција миона, проблем калибрације њиховог импулса и објашњено моделовање енергетских губитака миона приликом проласка кроз детектор. Затим су приказани резултати студија миона са $J/\psi \rightarrow \mu\mu$ догађајима. Приказани су резултати фитова инваријантне масе J/ψ резонанце, и разлике импулса миона измерених у унутрашњем детектору и мионском спектрометру. На основу ових студија су изведене корекције на енергетске губитке миона приликом проласка кроз калориметре у функцији псевдорapidитета и азимуталног угла. Типична вредност корекције износи ~ 50 MeV, и највећа је у предњем делу детектора. Након тога следи опис корекција импулсне скале и резолуције која се примењује на симулиране догађаје како би се постигло потпуно слагање са реалним подацима. Ове корекције укључују и корекције енергетских губитака, као и резолуције миона услед вишеструког расејања, флукуација енергетских губитака и поравњања детекторских елемената у унутрашњем детек-

тору и мионском спектрометру. Корекције су изведене симултаним фитом $J/\psi \rightarrow \mu\mu$ и $Z \rightarrow \mu\mu$ догађаја, а онда су валидиране само на $J/\psi \rightarrow \mu\mu$ догађајима где је показано одговарајуће слагање. На крају је приказана примена ових корекција на мерење масе Хигсовог бозона у четворолептонском каналу распада. Добијени резултат је $m_H = 124.51 \pm 0.52 \text{ (stat.)} \pm 0.06 \text{ (syst.) GeV} = 124.51 \pm 0.52 \text{ GeV}$. Захваљујући прецизној калибрацији импулса лептона у коначном резултату доминира статистичка неодређеност. Резултати приказани у овом поглављу су саставни део [A1, A2, A6]. Кандидаткиња је била коедитор рада [A1].

2.4.3 Глава 5

У овом поглављу најпре је описан алгоритам реконструкције хадронског узмака и упоређене карактеристике наведеног и алтернативних алгоритама. Показано је да изабрани алгоритам заснован на векторском сабирању енергетских кластера ћелија у калориметру има најбољу резолуцију са изучаваним догађајима. Детаљне одлике наведеног алгоритма за реконструкцију хадронског узмака и програм његове калибрације која се спроводи како би се отклонила преостала неслагање између реалних и симулираних података, као и да би се процениле систематске неодређености у мерењу масе W бозона, дат је након тога. Калибрација се спроведене у два корака: кроз корекције укупне активности у догађајима, као и корекције скале и резолуције коришћењем $Z \rightarrow \mu\mu$ догађаја. На крају су пропагиране систематске неодређености услед калибрације хадронског узмака на мерење масе W бозона. Показано је да неодређеност износи 3 MeV (за фит трансверзалног импулса) односно 13 MeV (за фит трансверзалне масе), што је упоредиво са вредностима на експериментима са Теватрона. Резултати приказани у овом поглављу су од виталног значаја за коначан резултат објављен [A3, A4].

2.4.4 Глава 6

На крају су приказани резултати мерења масе W бозона, са детаљним приказом свих неодређености. Мерење је спроведено у два канала (елетронском и мионском), засебно за позитивно и негативно наелектрисане лептоне, за две опсервабле и у неколико бинова псеудорapidитета. Наведена категоризација представља не само значајну проверу конзистентности резултата, већ води и смањењу укупне неодређености услед постојећих корелација између категорија. Посебно у овом поглављу су приказане студије са оптимизацијом опсега фита које је извела кандидаткиња. Резултат првог мерења масе W бозона на експерименту АТЛАС је:

$$\begin{aligned} m_W &= 80369.5 \pm 6.8 \text{ MeV (stat.)} \pm 10.6 \text{ MeV (exp. syst.)} \pm 13.6 \text{ MeV (mod. syst.)} \\ &= 80370 \pm 19 \text{ MeV,} \end{aligned}$$

при чему је прва неодређеност статистичка, друга експериментална а трећа произилази из теоријског моделовања продукције и распада W бозона на ЛХЦ-у. Добијени резултат по прецизности $\pm 19 \text{ MeV}$ одговара најпрецизнијим резултатима мерења до данас оствареним на експериментима ЦДФ и Д0 на сударачу Теватрон, док је средња вредност компатибилна са тренутном светском средњом вредношћу (добијеном усредњавањем свих експерименталних мерења) као и најмодернијим теоријским предвиђањима. Резултати су саставни део [A3, A4].

3 Списак публикација кандидаткиње

4 А Радови у међународним часописима

Овде су наведени само репрезентативни радови у којима је кандидаткиња дала оригинални допринос.

Радови везани за докторску дисертацију

- [A1] G.Aad,..., A. Dimitrievska et. al., [ATLAS Collaboration], *Measurement of the muon reconstruction performance of the ATLAS detector using 2011 and 2012 LHC proton-proton collision data*, Eur.Phys.J. C74 (2014) no.11, 3130, arXiv:1407.3935 [hep-ex], IF=5.084.
- [A2] G.Aad,..., A. Dimitrievska et. al., [ATLAS Collaboration], *Measurement of the Higgs boson mass from the $H \rightarrow \gamma\gamma$ and $H \rightarrow ZZ^* \rightarrow 4\ell$ channels in pp collisions at center-of-mass energies of 7 and 8 TeV with the ATLAS detector*, Phys.Rev. D90 (2014) no.5, 052004, arXiv:1406.3827 [hep-ex], IF=4.643.
- [A3] G.Aaboud,..., A. Dimitrievska et. al., [ATLAS Collaboration], *Measurement of the W-boson mass in pp collisions at $\sqrt{s} = 7$ TeV with the ATLAS detector*, submitted to Eur. Phys. J. C (2017), arXiv:1701.07240 [hep-ex], IF=4.912.

Остали радови кандидаткиње

- [A4] ATLAS Collaboration, *Measurement of the W-Boson Mass in Proton-Proton Collisions at $\sqrt{s} = 7$ TeV with the ATLAS Detector*, ATLAS-CONF-2016-113, <https://cds.cern.ch/record/2238954>
- [A5] ATLAS Collaboration, *Studies of theoretical uncertainties on the measurement of the mass of the W boson at the LHC*, ATL-PHYS-PUB-2014-015, <http://cds.cern.ch/record/1956455>
- [A6] ATLAS Collaboration, *Preliminary results on the muon reconstruction efficiency, momentum resolution, and momentum scale in ATLAS 2012 pp collision data*, ATLAS-CONF-2013-088, <https://cds.cern.ch/record/1580207>

В. Радови у зборницима међународних конференција

Усмена излагања

- [VO-1] A. Dimitrievska, on behalf of the ATLAS Collaboration, *Precision measurements of Standard Model parameters with the ATLAS detector*, European Physical Society on High Energy Physics, PoS EPS-HEP2015 (2015) pp.332, ATL-PHYS-PROC-2015-109.

Постер презентације

- [VP-1] A. Dimitrievska, on behalf of the ATLAS Collaboration, *Muon reconstruction performance of the ATLAS detector*, Poster at LHC days in Split, 29.09.- 04.10.2014. Split, Croatia, <https://cds.cern.ch/record/1957574>
- [VP-1] A. Dimitrievska, *Muon reconstruction efficiency, momentum scale and resolution in pp collisions at 8 TeV with ATLAS*, Poster at 117th LHCC Meeting, 5 - 6 March 2014. CERN, Switzerland, ATL-COM-PHYS-2014-163.

Г. Радови у зборницима домаћих конференција

Постер презентације

[ГП-1] А. Димитријевска, Н. Врањеш, *Карактеристике реконструкције миона ниског импулса на АТЛАС детектору*, XII Конгрес физичара Србије, Зборник радова, 28. април - 2. мај 2013. Врњачка бања, Србија, Постер у секцији: 2. Физика језгра, елементарних честица и основних интеракција, стр. 185 – 188.

З А К Љ У Ч А К

Имајући у виду актуелност теме и значај добијених резултата, лични допринос и публикације кандидаткиње, као и врло активну улогу у раду АТЛАС колаборације, сматрамо да докторска дисертација *MEASUREMENT OF THE W BOSON MASS AND THE CALIBRATION OF THE MUON MOMENTUM WITH THE ATLAS DETECTOR* (Мерење масе W бозона и калибрација импулса миона на детектору АТЛАС) коју је предала Александра Димитријевска, представља значајан допринос експерименталној физици елементарних честица. *Стога предлагемо Наставно-научном већу Физичког факултета Универзитета у Београду да одобри њену јавну одбрану.*

Београд, 7. јул 2017.

др Ненад Врањеш,
научни сарадник, Институт за физику

проф. др Петар Ацић,
редовни професор Физичког факултета

проф. др Маја Бурић,
редовни професор Физичког факултета

др Лидија Живковић,
научни саветник, Институт за физику
